

Euroskepticismus a krajně pravicové strany v České republice

Autor: Vlastimil Havlík

Email:

Extreme right-wing parties have become an integral part of political science research during recent decades. Many scholars presuppose strong linkage between the position on the left-right scale and the attitude of political party towards the European integration. This article focuses on the „European“ dimension of ideological profiles of Czech right-wing parties and clasifies them through Taggart and Szczerbiak`s concept of euroscepticism.

Výzkum postojů politických stran k evropské integraci (Evropské unii) sehrává nezanedbatelnou roli v bádání procesu evropeizace, který má v politologickém diskursu posledního desetiletí nezastupitelné místo. Jsme svědky desítky publikací, které se snaží s větším či menším úspěchem teoreticky postihnout variabilitu názorů jednotlivých stran na evropský integrační proces (příznačné jsou práce týkající se fenoménu euroskepticismu), provádějí samotnou „evropskou“ klasifikaci politických stran či zařazují problematiku vymezování stranického postoje k evropské integraci do širšího rámce evropeizace.

(viz např. Havlík – v tisku; Ladrech 2002; Mair 2007). Jiný přístup volí autoři, kteří svoji pozornost věnují nadnárodním stranickým aktivitám (vytváření evropských politických stran a frakcí v Evropském parlamentu – viz např. Fiala, Mareš 2001; Fiala., Mareš, Sokol 2007; Dočekalová 2004; Gaffney 1996). Předkládaný text lze přiřadit k první tématické skupině, jeho pozornost se soustředí na vztah rodiny krajně pravicových stran k evropské integraci. První část obsahuje stručné vymezení toho, co budeme chápat pod pojmem euroskepticismus, následuje reflexe odborné literatury, zabývající se vztahem krajní pravice k evropské integraci, poslední část textu pak tvoří případové studie českých krajně pravicových stran, konkrétně Sdružení pro republiku – Republikánské strany Československa (SPR-RSČ), resp. Republikánů Miroslava Sládka (RMS) a Národní strany (NS).

1 Tvrdý a měkký euroskepticismus

Rostoucí význam evropského integračního procesu se promítl i do podoby stranické soutěže a jejích aktérů. Postoje politických stran se v „evropské“ otázce konkretizovaly a zároveň diferencovaly od subjektů bezvýhradně podporujících evropský integrační projekt, přes strany lavírující mezi

umírněnou podporou a naopak mírnou skepsí, nezanedbatelnou část pak představují formace se stabilně negativním postojem k evropské integraci – pro označení těchto stran se vžil termín euroskeptické. Není záměrem tohoto textu podat úplný přehled přístupů jednotlivých autorů k problematice euroskepticismu, ostatně znamenalo by to nošení kaprů do rybníka, neboť i v českém prostředí můžeme čtenáře odkázat na několik textů, které se v různé souvislosti teoretickým vymezením euroskepticismu zabývaly (Havlík 2005: 6-28; Kaniok 2006b; Kopeček 2004; Palovský 2004). Omezme se proto na konstatování, že v politologické obci patří k nejcitovanějším a nejpoužívanějším pojetím euroskepticismu přístup politologů Paula Taggart a Alekse Szczerbiaka, který se stane východiskem i tohoto textu.² Taggart se Szczerbiakem rozlišili (v návaznosti na průkopnický Taggartův text (Taggart 1998) podle intenzity odporu politické strany vůči evropské integraci tvrdý a měkký euroskepticismus (Taggart, Szczerbiak 2001: 10). V revidované podobě opustili členství EU jako jedno z kritérií pro identifikaci tvrdého euroskepticismu a definovali obě varianty euroskepticismu následujícím způsobem: Tvrdý euroskepticismus představuje: „princiální opozici vůči projektu evropské integrace v podobě EU, a to především ve smyslu odmítání transferu moci směrem k nadnárodním institucím“ (Szczerbiak, Taggart 2003: 12). Podstatou měkkého euroskepticismu je „...absence principiální kritiky vůči EU, ale přítomnost opozice vůči současné či plánované trajektorii, jejímž obsahem je nárůst kompetencí a suverenity EU“ (Szczerbiak, Taggart 2003: 12). Kritériem pro rozlišení euroskepticismu se tak stal přenos pravomocí národních států směrem k nadnárodní EU. Jednotlivé varianty euroskepticismu se přitom liší hloubkou protestu proti supranacionalizaci národní politiky ztělesněnou EU. Zatímco tvrdě euroskeptické strany odmítají přenos kompetencí nad národní úroveň jako takový (a tím i EU, která je výsledkem tohoto procesu), měkce euroskeptické strany akceptovaly současnou Evropskou unii, ale ta pro ně představuje z hlediska supranacionalizačního posunu přijatelné maximum, tj. odmítají další „zbytňování“ nadnárodní dimenze EU.

² Teoretický vhled do problematiky postojů krajně pravicových stran k evropské integraci

Významná část odborné literatury, která se soustředí na otázku pozice politických stran k evropskému integračnímu procesu, hledá spojitost mezi postojem k evropské integraci a pozicí politických stran v rámci pravolevého spektra, resp. systémovou pozicí strany. Politolog Nick Sitter (2002) vychází z již zmíněného Taggartova a Szczerbiakova pojetí euroskepticismu a dává do souvislosti euroskepticismus s politikou opozice. Sitter přitom rozlišuje tři druhy opozice. První z nich determinuje soupeření (převážně) dvou catch-all stran, které hrají v daném stranickém systému rozhodující roli. Tyto zaujímají – pokud vůbec nějakou – měkkou variantu euroskeptického postoje (Sitter 2002: 14-17). Druhý typ představuje teritoriální nebo také „překlenovací“ (cross-cutting, překlenovací vzhledem k pravolevému kontinuu) opozice, jež je spojena s obhajobou konkrétních hodnot nebo zájmů (území, skupiny obyvatelstva, kulturních hodnot, (sub)národní entity). Prosazování euroskeptického postoje, které je pravděpodobnější než v případě první varianty, touto skupinou politických stran bývá limitováno volebními výsledky a koaliční strategií jednotlivých subjektů (Sitter 2002: 17-21). Třetí typ výskytu euroskeptického postoje, jemuž se budeme věnovat podrobněji, dává Sitter do souvislosti s existencí politických stran na obou okrajích pravolevého kontinua. Nikoli překvapujícím způsobem Sitter (2002: 21) konstatuje, že skupina politických stran, které se nacházejí na okrajích stranického spektra, je nejvíce různorodá. Sám přitom rozlišuje tři skupiny stran – komunistické, fašistické a protestní (populistické pravicové a strany nové levice, vznikající a nabývající na relevanci přibližně od 60. let XX. století).³ Zároveň hovoří o tom, že výskyt

euroskepticismu je u této množiny stran nejčastější. U komunistických stran k tomu vytváří předpoklad jednak jejich antisystémová pozice a jednak jejich odmítavý postoj k tržní ekonomické politice, která je jedním ze základních kamenů Evropské unie. U (krajně) pravicových stran bývá euroskepticismus jedním z průvodních jevů xenofóbně nacionalistického postoje. Na rozdíl od komunistických a fašistických stran u protestních stran (jako příklad uvádí Sitter zelené strany, radikálně levicové formace, odštepivší se od sociální demokracie, nebo pokrokové strany v severských zemích) míra (a vůbec přítomnost) euroskepticismu záleží v rozhodující míře na jejich pozici v systému, resp. na tom, jakou měrou je „euroskeptický prostor“ již obsazen ostatními relevantními politickými subjekty (Sitter 2002: 22). V souvislosti s výskytem euroskepticismu u krajně pravicových stran dospěla – ač jiným způsobem – k podobnému závěru zmíněná dvojice politologů Paul Taggart a Aleks Szczerbiak (2001). Taggart se Szczerbiakem předložili primárně z dotazníkového šetření vycházející přehledovou studii o výskytu stranického euroskepticismu v desítkách kandidátských zemích střední a východní Evropy. Jeden z jejich dílčích závěrů hovořil sice o zásadní neexistenci příčinné souvislosti mezi pozicí politické strany na pravolevé škále, na druhé straně si povšimli v pravé části spektra „...převahy nacionalistických stran a krajně pravicových stran vyjadřujících nějaký druh euroskepticismu...“ (Taggart, Szczerbiak 2001: 21). Zároveň konstatovali, že strany, které zaujímají v rámci svých stranických systémů periferní postavení, resp. se jedná (často o pravicové) extrémní strany, mají tendenci k zaujetí euroskeptického postoje (Taggart, Szczerbiak 2001: 22-23; srov. Taggart, Szczerbiak 2003a: 17-18; Taggart, Szczerbiak 2003b; Taggart, Szczerbiak 2004: 5). Podobný nástroj – tedy expertní dotazníky – zvolila pro svůj výzkum závislosti postoje politické strany k evropské integraci na její pozici v pravolevém kontinuu trojice autorů Liesbet Hooghe, Gary Marks a Carole J. Wilson (2004). S použitím kvantitativních metod poté formulovali řadu závěrů o výskytu různých postojů k evropskému integračnímu procesu u různých stranických rodin (resp. skupin stran, zaujímajících totožnou nebo podobnou pozici v rámci pravolevé dimenze). Z hlediska našeho zájmu se jeví jako nejvýznamnější dílčí závěr o „bez výjimky vysoce euroskeptickém“ „evropském“ názoru stran na pravém kraji spektra. Euroskepticismus radikálně pravice dávají autoři do souvislosti s nacionalismem (ohrožení národního státu), obavami těchto stran z imigrace a obranou tradičních hodnot (obrana tradiční rodiny) – jinými slovy: názor radikálně pravicových politických stran na evropskou integraci znamená extrapolaci jejich ideologické báze (Hooghe et al. 2004: 133-135). Obratem není možné nepoukázat na skutečnost, že ve zmíněném textu vložili autoři takřkajíc „do jednoho krajně pravicového pytle“ pestrou řadu radikálně pravicových a pravicových protestně populistických formací (namátkou Vlámský blok, francouzskou Národní frontu či Dánskou lidovou stranu), což poněkud „rozvolňuje“ a problematizuje předložené závěry. Takto široce pojatá skupina politických stran přirozeně přináší různorodost nejen profilů jednotlivých formací, ale i důvodů kritiky evropského integračního procesu, a tím devalvuje předkládanou souvislost euroskepticismu s formacemi na pravém okraji stranického spektra. Podle italského politologa Nicolò Contiho (2003: 3-4) vysvětluje postoj politické strany k evropské integraci její prostorové umístění v systému, resp. její pozice na ose pravice-levice a vládní/opoziční role, kterou zaujímá. Conti na základě kombinace těchto proměnných pracuje s osmi typy politických stran, přičemž s každým spojuje jednu z pěti kategorií postoje k evropské integraci. Pro skupinu krajně pravicových stran by měl být podle Contiho typický tvrdě euroskeptický (pokud se nacházejí v opozici), potažmo měkce euroskeptický postoj (v případě, že mají zastoupení ve vládě – Conti 2003: 22). Předchozí řádky ilustrovaly nejen reflexi postoje politických stran, které se nacházejí na pravém kraji stranického spektra, k evropské integraci, ale ukázaly rovněž terminologickou nejednotnost ohledně rodiny krajně pravicových stran. Ostatně po bližším pohledu na odbornou literaturu zabývající se krajní pravíci (srov. např. Fiala 1998; Mareš 2003: 13-108) nemůže být toto

zjištění překvapivým. Jak uvádí brněnský politolog Lubomír Kopeček, „v záplavě odborných prací snažících se tento fenomén [krajní pravici – V.H.] uchopit a zkoumat chybí terminologicky a obsahově jednotící konceptualizace, která by se dala označit za obecně přijímanou a dostatečně koherentní“ (Kopeček 2007: 78). Na tomto místě nechceme polemizovat s pojetími pravicového extremismu nebo radikalismu, ani rozvíjet nový přístup ke zkoumání krajní pravice, cíl následujících řádek bude mnohem skromnější, a to pouze pomocí přihlášení se k jedné z koncepcí vytvořit teoretický rámec tohoto textu. Řešením problému precizního uchopení krajní pravice se stalo při různých příležitostech (srov. např. Dočekalová 2005; Kopeček 2007: 81-82) minimalistické, ale zároveň elegantní a z hlediska heuristického potenciálu velmi hodnotné pojetí krajní pravice, jehož autorem je belgický politolog Cas Mudde (2000). Mudde (2000: 86-89) vymezil ideologický základ krajní pravice pomocí nacionalismu, xenofobie, víry v zákon a pořádek a programu šovinistického sociálního zabezpečení. Zároveň odmítl nezbytnost spojení krajní pravice s antidemokratičností a antisystémovostí. Muddeho pojetí tak částečně (svou relativní inkluzivností) vyřešilo problém spojený s pestrostí současné krajní pravice (i když její ohraničení je i nadále ne zcela zřetelné). Z perspektivy předchozího přehledu analýz postojů různě pojímaných krajně pravicových stran lze konstatovat, že pokud ne všechny, tak většinu z „pravicově populistických“, „radikálně pravicových“, „extrémně pravicových“ či „pravicově extrémistických“ stran můžeme podřadit pod Muddeho definici krajní pravice.⁴ S ohledem na předchozí řečené, tak můžeme formulovat hypotézu, že pro strany krajní pravice je typický euroskeptický postoj, ať už v jeho tvrdé nebo měkké variantě (v revidovaném pojetí Taggarta a Szczerbiaka). Takto stanovenou hypotézu ilustrativně prověřím na příkladu dvou, resp. tří českých zástupců krajní pravice v České republice, a sice SPR-RSČ, resp. RMS a NS5, přičemž ke klasifikaci jejich postojů k evropskému integračnímu procesu poslouží zejména obsahová analýza programových dokumentů, vyjádření představitelů jednotlivých stran, potažmo další materiály (hlavně stranický tisk).

3 Euroskepticismus a česká krajní pravice

3.1 Sdružení pro republiku – Republikánská strana Československa

Odmítavý postoj k evropskému integračnímu procesu představoval společně s antiněmeckým postojem a odmítáním NATO jeden ze tří hlavních pilířů zahraničně politických priorit SPR-RSČ (srov. Mareš 2000: 33; Mareš 2001: 39-40; Mareš 2003: 209). Jako podmínku případného členství v Evropské unii uvedli ve svém programu pro volby do Poslanecké sněmovny v roce 2002 republikáni konání referenda, přičemž deklarovali vlastní respektování výsledků lidového hlasování. Naopak případné neuskutečnění referenda označili sládkovci za zločin, „jako se ostatně stalo v případě rozbití Československa a vstupu do NATO“ (dle Petřík 2003: 32). V programových dokumentech, článcích v časopisu *Republika* a projevech předsedy Miroslava Sládka byl opakovaně vyjádřen odmítavý názor na koncepci evropské integrace a členství České republiky v EU. Jako hlavní důvody svého negativního postoje k EU uváděli republikáni obavy ze ztráty nezávislosti a suverenity. Příkladem „republikánského vidění“ evropské integrace může být pasáž v jedné z knih Miroslava Sládka, jež nese název *To, co mám na mysli, je svoboda* a jež posloužila vlastně jako rozšíření volebního programu pro volby do Poslanecké sněmovny v roce 1996. Příslušná kapitola se jmenuje *Rozhodné NE vstupu do Evropské unie* a po krátkém „historickém ohlédnutí“ za integračními pokusy antiky, středověku i novověku označuje autor EU jako další „radu vzájemné hospodářské pomoci“. Podle Sládka „...je nám všem nabízena lákavá vidina Evropské unie se vším třpytem a lákadly. Nevadí, že vějičky jsou velmi podobné lodnímu kufru zrcátek, perleťových hřebínků a skleněné

bižuterie, se kterými tak snadno dobývali portugalští a španělští mořeplavci nové kontinenty“ (Sládek 1996: 75-76). Pokud převedeme Sládkův „živelný projev“ do „obyčejného“ jazyka, můžeme z příslušného přirovnání vyvodit nejméně dva závěry. Za prvé, podle Sládka (potažmo SPR-RSČ) jsou informace, které se týkají evropské integrace a které jsou nabízeny veřejnosti, zkreslené a zakrývají pravou podstatu EU. Tou je, a to je za druhé, mocenská ambice ES (potažmo Německa) usilující o omezení státní suverenity kandidátských zemí a snažící se o jejich ovládnutí. Případné kladné vyjádření se ke vstupu do EU následně Sládek podmiňoval odpovědí na otázku po užitečnosti vstupu pro Českou republiku, přičemž nabízel jako srovnání či historickou zkušenost situaci Velké Británie, které „...ze všech slibovaných výhod pro podnikání a obchod nezůstalo vůbec nic“, a Turecka, ze kterého odešlo tisíce Turků do Německa (Sládek 1996: 76; srov. Mareš 2001: 39-40). Z předchozího Sládek vyvozoval neúčinnost či přímo škodlivost vstupu do EU, na který by Česká republika doplatila nejen finančně, ale i „zběsilým výprodejem“. Z toho důvodu Sládek požadoval okamžité přerušování vstupních rozhovorů včetně odvolání podané přihlášky (minimálně do roku 2000, pokud v té době bude moci vystupovat Česká republika jako rovnocenný partner EU – Sládek 1996: 76). Ani v následujících letech se vztah SPR-RSČ a její nástupnické formace RMS k EU nezměnil. V roce 2003 se při hlasování v referendu postavila na stranu odpůrců vstupu. Ve volbách do EP v roce 2004 se však RMS nepodařilo překročit pětiprocentní volební klauzuli (získali 0,67 % hlasů) a ani jeden z jejich kandidátů nezískal poslanecký mandát. Ve svém politickém programu odmítli „...v duchu vlastenectví EU včetně současných pokusů o vybudování evropského superstátu. Již dnešní snahy orgánů EU, bez ohledu na to, zda jde o období vlády nebo parlamentu likvidují národy a jejich národní státy. Detailní předpisy sešněrovávají i kulturní a politický život. Stručně lze říci, že dnes žijeme v propracovanější období socialistické ekonomické spolupráce a tímto tempem nebude jistě dlouho trvat návrat do totalitní společnosti“ (Připravujeme se na parlamentní volby 2006). RMS proto požadují zrušení členství České republiky v EU, kterou chápou především jako ohrožení národních zájmů a svrchovanosti. Ve Volebním programu pro parlamentní volby 2006 odmítli republikáni znovu členství ČR v EU, přičemž celý volební program symbolicky zakončila červeným písmem napsaná věta: „Evropská unie je koncem naší země, koncem suverenity politické, ekonomické a soběstačnosti v zemědělství. Je to také konec našeho jazyka a kultury“ (Volební program pro parlamentní volby 2006). Klasifikace postoje SPR-RSČ (a později RMS) k evropské integraci se jeví jako jednoznačná. Republikáni kompletně odmítali a odmítají myšlenku evropské integrace, která podle jejich názoru ohrožuje suverenitu národních států. Republikáni jsou tak a priori proti transferu suverenity na nadnárodní úroveň, jednoznačně se postavili proti členství České republiky v EU a v současnosti požadují vystoupení ČR z EU. Postoj SPR-RSČ (a stejně tak RMS) je tak možno přiřadit k tvrdému euroskepticismu.

3.2 Národní strana

Podobně jako v případě SPR-RSČ představuje názor NS na evropskou integraci jeden z jejich profilujících rysů. O důležitosti „evropského“ tématu svědčí i fakt, že heslo „Aktivní postup proti členství ČR k EU“ (do značné míry vypovídající o názoru strany na evropskou integraci) se stalo jedním ze třech východisek a cílů NS pro rok 2006. V rámci tohoto cíle NS připomíná svoji účast spojenou s negativním postojem v kampani před referendem o přistoupení ČR do EU a ve volbách do Evropského parlamentu v roce 2004. Národní strana odmítla evropskou ústavu z důvodu ochrany národních zájmů a suverenity, neboť snahy NS „...směřují k zamezení degradace a rozpuštění národních hodnot v multikulturním a multietnickém eurounijním chaosu“ (Politický program Národní

strany. Manuál obrany českých národních zájmů 2006). Svoji vizi evropské integrace rozvedla Národní strana v kapitole Zahraniční politika zmíněného programu, kde se hovoří o prosazování Evropy národních států, Evropy demokracií, která „bude respektovat různosti, národní cítění a odlišnosti jednotlivých zemí“ (Politický program Národní strany. Manuál obrany českých národních zájmů 2006). NS je proti federální podobě EU a prosazuje vystoupení České republiky Unie. V době před konáním referenda o přistoupení České republiky do EU se NS postavila jednoznačně na stranu odpůrců vstupu a poukazovala na nejasné podmínky vstupu a uspěchanost rozšiřovacího procesu, když EU přirovnala k rozjetému vlaku: „Nekupujme jízdenky, aniž bychom znali směr cesty a její cíle. Nekupujme místenky dnes, když v den započetí cesty bude jistojistě její cena úplně jiná, než je nám dnes nabízena. Nemáme to zapotřebí. Počkejme dva roky minimálně. Nechme vlak dorazit do první stanice, kde z něho možná někteří cestující - členové vystoupí, zeptejme se jich "proč" vlak opouští a pak se rozhodneme“ (Sedláček 2003). Aktivně participovala na proti EU (potažmu vstupu ČR) zaměřené kampani „EU-thanasie národních států“ a „NE-EU“. Jako alternativu viděla NS členství ČR v Evropském hospodářském prostoru, potažmo v Evropském sdružení volného obchodu za paralelní existence bilaterálních či multilaterálních smluv mezi ČR a EU (Edelmannová 2003a; 2003b). Ve volbách do Evropského parlamentu, které se konaly v červnu 2004 kandidovala NS společně s Českou stranou národně sociální v rámci Národní koalice. Národní koalice (NK) ve svém předvolebním materiálu deklarovala, že její poslanci zvolení do EP se zařadí po bok svých euroskeptických kolegů z ostatních členských států EU a budou vytvářet silnou nátlakovou skupinu, znemožňující definitivní rozplynutí národních států a suverenit v multikulturní odnárodněné Evropské unii. Ve srovnání se současnou rétorikou NS působí nikoli nezajímavě, že NK neodmítla členství ČR v EU jako takové (Národní koalice do Evropského parlamentu na obranu českých národních zájmů, 2004; srov. Kyloušek, Smolík 2006). Nicméně koalici se se ziskem 0,12 % nepodařilo překročit volební práh a nezískala ani jediný mandát. Z řečeného je patrné, že pozice NS k evropské integraci se v mnohém podobá postoji republikánů. Národní strana odmítá členství ČR v EU, staví se proti supranacionální podobě EU včetně odmítnutí evropské ústavní smlouvy. Tvrdě euroskeptický postoj NS vychází primárně z jejího nacionalistického profilu a jde bok po boku se zdůrazňováním jedinečnosti a nenahraditelnosti národního státu, který je viděn do jisté míry jako protiklad mnohonárodnostní Evropské unie, jež naopak podle NS jeho existenci zpochybňuje a podkopává. Xenofóbní dimenze profilu NS se odráží mimo jiné v odmítání vstupu Turecka do EU.

4 Závěr

Odborná literatura zabývající se postoji politických stran k evropskému integračnímu procesu se shoduje v tvrzení o inklinaci krajně pravicových stran k euroskeptickému postoji. Vyšedše z Taggartova a Szczerbiakova vymezení tvrdého a měkkého euroskepticismu, analyzovali jsme postoje dvou, resp. tří krajně pravicových stran, které působily, resp. působí ve stranickém systému České republiky. Jak SPR-RSČ (později RMS), tak NS splňují svoji programatikou, ale i rétorikou svých představitelů a praktickou politikou podmínky tvrdého euroskepticismu a potvrzují hypotézu o euroskepticismu krajně pravicových stran. Všechny analyzované subjekty se v dlouhodobé perspektivě stavějí proti členství České republiky v EU, kritizují supranacionální povahu a směřování EU, přičemž se stavějí i proti dílčím aspektům evropské integrace (evropské občanství, hospodářská a měnová unie apod.). Při bližším pohledu na protievropskou (myšleno proti EU) rétoriku českých krajně pravicových stran si není možné nepovšimnout její primárně nacionalistické dimenze. Pokud vyjdeme z Muddeho vymezení krajní pravice, není to překvapivé ani nelogické, ba naopak.

Nacionalistickou (v některých aspektech xenofóbní) kritiku EU je možno vnímat jako odraz či spíše rozšíření a prohloubení základního ideologického profilu (v případě krajní pravice tedy mimo jiné nacionalismu a xenofobie). Pokud je supranacionální EU vnímána krajní pravíci jako protiklad národního státu, potom představuje euroskeptický pohled (jako sekundární projev základní ideologie strany) jediné logické a ideologicky koherentní vyústění. Podobné lze vysledovat i u jiných stranických rodin. Explanace euroskepticismu jakožto odvozeného aspektu základního (ve smyslu pravo-levé osy) ideologického vymezení tak do jisté míry vysvětluje nízkou míru obsahové koherence euroskepticismu. Jediné společné fakticky spočívá v onom „ne“, tedy v (ať už principiálním nebo podmíněným) odmítnutí evropské integrace. Odůvodnění či rétorický doprovod euroskeptického postoje jednotlivých stran se pak – nezdá se – dokonce zásadně – liší právě s ohledem na ideologický profil konkrétní politické strany. Takové vnímání problematiky euroskepticismu by zasloužilo důkladnější komparativní výzkum, není vyloučeno, že by se mohlo stát inspirací pro další bádání stranických postojů k evropské integraci.

Seznam zkratk:

EU – Evropská unie

NK – Národní koalice

NS – Národní strana

RMS – Republikáni Miroslava Sládka

SPR-RSČ – Sdružení pro republika – Republikánská strana Československa

Literatura (internetové zdroje ověřeny k 30. 5. 2007):

Conti, N. 2003. Party Contestation of the Political Space and the European Issue: The Attitude to EU of the Italian Parties (1994-2002). Dostupný z [www](http://www.essex.ac.uk/ecpr/events/generalconference/marburg/papers/15/3/Conti.pdf):

<http://www.essex.ac.uk/ecpr/events/generalconference/marburg/papers/15/3/Conti.pdf>.

Dočekalová, P. 2004. „Co-operation of extreme right-wing parties in the European parliament and contacts with their counterparts in the Czech Republic“. In: Europeanisation of national political parties. Cabada, L., Krašovec, A. eds. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., s. 128-145.

Dočekalová, P. 2005. „Norská Strana pokroku: součást stranické rodiny extrémní pravice?“ Politologický časopis 12, č. 4, s. 384-402.

Edelmannová, P. 2003a. Alternativy vstupu do EU. Dostupný z [www](http://www.narodni-strana.cz/clanek.php?id_clanku=373):

http://www.narodni-strana.cz/clanek.php?id_clanku=373).

Edelmannová, P. 2003b. Vstup do EHP. Dostupný z [www](http://www.narodni-strana.cz/clanek.php?id_clanku=434):

http://www.narodni-strana.cz/clanek.php?id_clanku=434.

Fiala, P. 1998. „Český politický extremismus a radikalismus z hlediska politologie. In: Politický extremismus a radikalismus v České republice“. Fiala, P. ed. Brno: Masarykova universita, s. 7-16.

Fiala, P., Mareš, M. 2001. eds. Evropské politické strany, Brno: Mezinárodní politologický ústav.

Fiala, P., Mareš, M., Sokol, P. 2007. Eurostrany. Politické strany na evropské úrovni. Brno: barrister & Principal.

Gaffney, J. 1996. Political parties and the European Union. London: Routledge.

Harmsen, R., Spiering, M. 2004. eds. Euroscepticism: Party Politics, National Identity and European

Integration, Amsterdam: Rodopi.

Havlík, V. v tisku. „Evropeizace a české politické strany“. Příspěvek připravený pro sborník Společnosti pro evropské hodnoty Evropa na prahu 21. století.

Havlík, V. 2005. Skandinávské politické strany a evropská integrace: případ Dánska a Švédska. Diplomová práce. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy university.

Havlík, Vlastimil. 2006. Euroskeptické strany v České republice: případ ODS a KSČM. In: III. Kongres českých politologů 8.-10. 9. 2006. Němec, J. a Šustková, M. eds.. Praha, Olomouc: ČSPV.

Havlík, V., Kaniok, P. 2006. Eds. Euroskepticismus a země střední a východní Evropy, Brno: Mezinárodní politologický ústav.

Hooghe, L., Marks, G., Wilson, C. J. 2004. „Does left/right structure party positions on European integration?“ In: European Integration and Political Conflict. Marks, G., Steenbergen, M. R. eds. Cambridge: Cambridge University Press, s. 120-140.

Kaniok, P. 2006a. Evropeanisté, eurogovernmentalisté a euroskeptici: reflexe euroskepticismu a jeho stranických postojů. Disertační práce, Brno: Katedra politologie Fakulty sociálních studií Masarykovy university.

Kaniok, P. 2006b. „Stranický euroskepticismus: teoretické modely klasifikace politických stran podle opozičních postojů k evropské integraci“. In: Euroskepticismus a země střední a východní Evropy.

Havlík, V., Kaniok, P. eds. Brno: Mezinárodní politologický ústav, s. 9-22.

Kopeček, L. 2004. „Euroskeptici, evropeanisté, euroentuziasté, eurofobové – jak s nimi pracovat?“ Politologický časopis 11, č. 3, s. 240-262.

Kopeček, L. 2007. Politické strany na Slovensku 1989 až 2006. Brno: CDK.

Kyloušek, J., Smolík, J. 2006. „Národní strana: resuscitace krajně-pravicové stranické rodiny? (případová studie marginální strany před volbami 2006)“. Středoevropské politické studie VIII, č. 1. Dostupný z [www http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=260](http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=260).

Ladrech, Robert. 2002. „Europeanization and political parties“. Party politics 8, č. 4, s. 389-403.

Mair, P. 2007. „Political Parties and Party System“. In: Europeanization. New Research Agenda. Graziano, P., Vink, M. eds. London: Palgrave Macmillan, s. 154-166.

Mareš, M. 2000. „Česká republika“. In: Zahraniční politika politických stran v České republice, Maďarsku, Polsku a na Slovensku. Dančák, B., Mareš, M. eds. Brno: Mezinárodní politologický ústav, s. 12-39.

Mareš, M. 2001. „Zahraničně-politické koncepce české krajní pravice“. Středoevropské politické studie II, č. 1. Dostupný z [www: http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=132](http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=132).

Mareš, M. 2003. Pravicový extremismus a radikalismus v ČR. Brno: Barrister & Principal.

Mudde, C. 2000. „Stranická rodina. Rámcová analýza“. Politologická revue 6, č. 1, s. 78-93.

Palovský, T. 2004. „Postoj polských politických stran k Evropské unii“. Středoevropské politické studie VI, č. 2-3. Dostupný z [www: http://www.cepsr.com/index.php?ID=23](http://www.cepsr.com/index.php?ID=23).

Petřík, J. 2003. „Postoj politických stran k EU ve volební kampani 2002 – Česká republika“. In: Politický program Národní strany. Manuál obrany českých národních zájmů 2006. Dostupný z [www: http://www.narodni-strana.cz/program.php](http://www.narodni-strana.cz/program.php).

Připravujeme se na parlamentní volby 2006. Dostupný z [www: http://www.republikani.com/program.htm](http://www.republikani.com/program.htm).

Evropská otázka ve volebních kampaních Šedo, J. ed. Brno: Mezinárodní politologický ústav, s. 11-37.

Sedláček, P. 2003. Nevstoupení do Evropské unie v roce 2004 je šancí. Dostupný z [www: http://www.narodni-strana.cz/clanek.php?id_clanku=401](http://www.narodni-strana.cz/clanek.php?id_clanku=401).

Sitter, N. 2002. Opposing Europe: Euro-scepticism, Opposition and Party Competition, SEI Working

Paper No 59. Dostupný z www: <http://www.sussex.ac.uk/sei/documents/wp56.pdf>.

Sládek, M. 1996. To, co mám na mysli, je svoboda. Dostupný z www:
<http://www.republikani.com/literatura.htm>.

Taggart, P. 1998. „Touchstone of dissent. Euroscepticism in contemporary Western European party systems“. *European Journal of Political Research* 33, č. 3, s. 363-388.

Taggart, P., Szczerbiak, A. 2001. Parties, Positions and Europe: Euroscepticism in the EU Candidate States of Central and Eastern Europe, SEI Working Paper No 46 Dostupný z www:
<http://www.sussex.ac.uk/Units/SEI/pdfs/wp46.pdf>).

Taggart, P., Szczerbiak, A. 2003a. Theorising Party-Based Euroscepticism: Problems of Definition, Measurement and Causality, SEI Working Paper No 69. Dostupný z www:
<http://www.sussex.ac.uk/sei/documents/wp69.pdf>).

Taggart, P., Szczerbiak, A. 2003b. „Contemporary Euroscepticism in the party systems of the European Union candidate states of Central and Eastern Europe“. *European Journal of Political Research* 43, č. 1, s. 1-27.

Taggart, P., Szczerbiak, A. 2004. „Supporting the Union? Euroscepticism and the Politics of European Integration“. In: *Developments in the European Union 2*. Cowles, M. G., Dinan, D. eds. New York: Palgrave Macmillan, s. 65-84.

Poznámky:

2Jednou ze slabin Taggartova a Szczerbiakova pojetí je absence definice proevropských postojů. Tento nedostatek se však projevuje pouze při klasifikaci evropského postoje celého spektra politických stran (většina „aplikujících autorů“ jej přitom řeší použitím Contiho klasifikační škály). Vzhledem k cíli našeho příspěvku – identifikaci euroskepticismu u českých krajně pravicových stran – však tato skutečnost nesehrává žádnou roli

3Nutno dodat, že toto dělení je do jisté míry zjednodušující a nereflektující diferencovanost jednotlivých stran na obou okrajích pravolevého spektra. Vzhledem ke snaze o zachování významu Sitterova textu se v tuto chvíli načrtnutého dělení přidržím.

4Dále budeme termín krajní pravice používat výhradně v intencích Muddeho konceptu
5Omezený prostor textu nám neumožňuje se blíže zabývat historií a ideologickým profilem zmíněných subjektů. S odkazem na literaturu (viz zejména monumentální publikaci Mareš 2003: 187-223, 250-253) tak řadíme SPR-RSČ, RMS a NS ke krajní pravici.

6Nutno dodat, že výběr analyzovaných subjektů byl značně omezen, a to jak početně, tak geograficky. Učiněný závěr je třeba brát s ohledem na tuto skutečnost jako limitovaný. Definitivní závěr by vyžadoval realizaci komplexnějšího výzkumu.